

„Asmenvardžių rašyba – iššūkiai ir sprendimai“

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybos Viešųjų ryšių komisijos pirmininkė Dalia Shilas VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ (EFHR, www.efhr.eu) kvietimu dalyvavo gegužės 13 d. Vilniaus miesto savivaldybės Kolegijos posėdžių salėje organizuotoje konferencijoje „Asmenvardžių rašyba – iššūkiai ir sprendimai“.

Konferencijos tikslas buvo apžvelgti asmenvardžių rašybos teisinį reglamentavimą Lietuvoje, naujausią teismų praktiką šioje srityje, taip pat kartu aptarti galimus esančios situacijos sprendimo būdus.

Konferencijos organizatorių nuotrauka

LR Seimo ir PLB komisijos ir PLB valdybos atstovai gegužės mėn. gavome šią konferenciją organizavusio „Europos žmogaus teisių fondo“ kreipimąsi. Jame rašoma:

„Nuo 2015 m. Vilniaus miesto apylinkės teismas jau keturiose bylose priėmė sprendimus, kuriais leido civilinės būklės aktuose įrašyti w mišrioms šeimoms (byloje „Pauwels“ – lietuvei, ištekėjusiai už Belgijos piliečio, byloje „Wantens“ – lietuvei, ištekėjusiai už Belgijos piliečio, ir byloje „Wardyn“ – lietuvės ir Lenkijos piliečio sūnams). Šiose bylose teismai atsižvelgė į galimus laisvo asmenų judėjimo ir privataus gyvenimo apsaugos principus, taip pat vadovavosi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimais…..

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seime yra registruoti keli įstatymų projektai, reglamentuojantys asmenvardžių rašybą (vieni – leidžiantys įrašus originalia forma kitame paso puslapyje, kiti – pagrindiniame),

įvertinus taip pat Valstybinės lietuvių kalbos komisijos išvadas, kad galimos išimtys – su užsieniečiais santuoką sudarančių ir jų pavardes paimančių Lietuvos Respublikos piliečių, taip pat tokių sutuoktinių vaikų pavardės gali būti įrašomos lotyniškais rašmenimis, dokumento šaltiniu laikant užsieniečio asmens dokumentą,

išanalizavus Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos įvadą dėl Asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo Nr. XII-1519 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, kuriame nurodoma, kad teisinis reglamentavimas numatant originalią asmenvardžių rašybą kitame paso puslapyje būtų tik deklaratyvaus pobūdžio, oficialiai nepripažįstamas ir galimai pažeistų Europos Sąjungos teisę – asmenų judėjimo laisvę ir privataus gyvenimo apsaugą,

prašome Pasaulio lietuvių bendruomenę iš naujo apsvarstyti LR Seime užregistruotus įstatymo projektus dėl asmenvardžių rašybos ir išreikšti savo nuomonę dėl šių projektų, taip pat paraginti Seimą ir jo narius neatidėliotinai spręsti asmenvardžių rašybos reglamentavimo problemą, itin aktualią viso pasaulio lietuviams.”

PLB primena, kad pernai vykusiame **XV PLB Seime** buvusios PLB valdybos pirmininkės Danguolės Marijos Navickienės siūlymu buvo priimta **Rezoliucija, pasisakanti prieš įstatymo pataisas, leidžiančias dokumentuose rašyti pavardes lotyniškomis raidėmis, kurių nėra lietuvių kalbos abėcėlėje**.

Konferencijos organizatorių nuotrauka

Keletas svarbesnių konferencijos „Asmenvardžių rašyba – iššūkiai ir sprendimai“ pasisakymų ir ištraukų iš dokumentų:

Dr. Katažyna Mikša pranešime **„Pavardė – žmogaus neturtinė teisinė vertybė“** teigė, kad ypatingas dėmesys turi būti skiriamas vadinamųjų pažeidžiamų grupių teisėms, tarp jų ir teisei į vardą ir pavardę. Šiomis pažeidžiamomis grupėmis laikytinos moterys, vaikai ir tautinės mažumos. Tai reiškia, kad pažeidžiamiausių visuomenės grupių atstovų vardai valstybės valdžios institucijose turėtų būti pripažįstami ir naudojami, o šie asmenys nebūtų verčiami priimti valstybės institucijos nustatyto oficialiai priimtino vardo variantą.

Dr. Katažyna atkreipė dėmesį, kad ilgą laiką moterys ištekėdamos automatiškai

įgydavo vyro pavardę. Dabar dažniausiai nuo sutuoktinių priklauso, ar jie, sudarydami santuoką, nori pakeisti pavardę, ar ne, o EŽTT pripažino, kad jei įstatymai neleidžia vyrui pasirinkti moters pavardės sudarant santuoką, tai yra Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas.

Dr. Katažyna Mikša pabrėžė, kad šiuos klausimus sprendžia vyrai: LR Seime yra 76 proc. vyrų, 79 proc. visų parlamentarų yra vyresni nei 45 metų, tad būtent jų pavardžių šis klausimas dažniausiai nepalies. Taip pat kategoriškai dėl pavardžių rašymo pasisako vyrai kalbininkai, žinomi savo srities specialistai, bet praktikoje jie dažniausiai nesusiduria su kasdienio gyvenimo pavardžių klausimais ir į juos neatsižvelgia, o gal nesupranta žmogaus prigimtinių teisių reikšmės.

Dr. K. Mikša pažymėjo, kad pavardžių perrašymo klausimai dažniausiai paliečia išeiviją. Valdžia, norėdama sugrąžinti į Lietuvą užsienyje gyvenančius darbingo amžiaus asmenis, turinti visokeriopai užtikrinti jų teisių įgyvendinimą, tarp jų ir galimybę pasilikti užsienyje įgytą vardą ar pavardę.

Evelina Baliko. Dalios Shilas nuotrauka

Advokato padėjėja **Evelina Baliko** pranešime **„Asmenvardžių rašyba: iššūkiai ir teismų sprendimai“** naudojo nuo 2010 m. Lietuvoje veikiančios nevyriausybinės organizacijos VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ duomenis, pagal kuriuos, jos nuomone, pažeidžiamos 90 proc. asmenų (mišrių šeimų narių), kovojančių dėl originalios asmenvardžių rašybos, o ne vien tautinių mažumų teisės. 2015 m. įregistruota 3,2 tūkst. santuokų su užsienio piliečiais (14,6 proc. visų santuokų).

Evelina Baliko informavo, kad šiuo metu teismuose sprendžiamos šių asmenų bylos: Pauwels (lietuvė, ištekėjusi už Belgijos piliečio); Bobrowski (lietuvė,

ištekėjusi už Vokietijos piliečio); Jacquet (lietuvės ir Prancūzijos piliečio vaikas); Howell (lietuvė, ištekėjusi už Jungtinės Karalystės piliečio); Wantens (lietuvė, ištekėjusi už Belgijos piliečio); Weston (lietuvė, ištekėjusi už Naujosios Zelandijos piliečio); Wardyn (lenkų kilmės lietuvė, ištekėjusi už Lenkijos piliečio); Mickiewicz (lietuvės ir Prancūzijos piliečio vaikas), ir kitų.

Pasak E. Baliko, mišrios šeimos dėl skirtingų sutuoktinių ir vaikų pavardžių rašybos nuolat patiria nepatogumų asmeniniame ir viešajame gyvenime.

Kaip pavyzdį ji pateikė Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) 2007 m. sprendimą byloje Johansson prieš Suomiją (paraiškos Nr. 10163/02). Teismas, pirma, „pripažino, kad bylos dėl asmens vardo, pavardės suteikimo ar pakeitimo patenka į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio reglamentuojamą sritį“; antra, „išaiškino, kad jeigu gyventojų registre jau įregistruoti tokie vardai ir nenustatyta jokio neigiamo poveikio kultūrinio ir kalbinio tapatumo išsaugojimui, tai nėra pagrindo atsisakyti įregistruoti tokį vardą“; ir trečia, „pripažino Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)“.

E. Baliko pateikė iš Gyventojų registro tarnybos gautus 2015 m. duomenis su jau egzistuojančiais keliais šimtais įrašų, kuriuose naudojamos „neleistinos“ raidės, tokios kaip „w“, „x“, „q“ ar raidžių deriniai.

Taip pat ji teigė, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) išaiškinimai dėl bylų rodo asmenvardžių rašybos apribojimus, kurie pažeidžia ne tik privataus gyvenimo apsaugą, bet ir Europos Sąjungos garantuojamą asmenų judėjimo laisvę. Šias bylas citavęs Europos teisės departamentas teikė išvadą dėl užregistruoto įstatymo projekto, leisiančio originalią asmenvardžių rašybą atskirame paso puslapyje, tačiau toks reglamentavimas, esą, neišspręstų problemų (nes įrašas nebūtų prilygintas oficialiam).

E. Baliko pažymėjo, kad Civilinės metrikacijos skyrius ir Valstybinė lietuvių kalbos komisija pritaria, jog asmenvardžių užrašymas originalia forma nekelia grėsmės lietuvių kalbos apsaugai: su užsieniečiais santuoką sudarančių ir jų pavardes priimančių Lietuvos Respublikos piliečių, taip pat tokių sutuoktinių vaikų pavardės gali būti įrašomos lotyniškais rašmenimis, dokumento šaltiniu laikant užsieniečio asmens dokumentą.

Jūratė Palionytė. Organizatorių nuotrauka

Konferencijoje kalbėjusi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininko pavaduotoja **Jūratė Palionytė** pateikė tokią informaciją:

„Lietuvos Respublikos Seimo prašymu Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau – VLKK) pateikė išvadą dėl Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymų projektų Nr. XIIP-1653 ir Nr. XIIP-1675. Projektai aptarti VLKK rugsėjo 4 d. posėdyje.

Teikdama išvadą VLKK rėmėsi Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimu ir 2009 m. lapkričio 6 d. ir 2014 m. vasario 27 d. sprendimais, Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžių rašybą reglamentuojančiais teisės aktais, dabartinės lietuvių kalbos gramatikos ir VLKK nutarimų nuostatomis, susijusiomis su svetimvardžių rašyba.

VLKK nuomone, būtina aiškiai atskirti Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžių rašymą asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose (toliau – asmens dokumentai) ir užsienio valstybių piliečių asmenvardžių rašymą kituose dokumentuose, nes visuose kituose Lietuvos Respublikos valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų išduodamuose dokumentuose Lietuvos piliečių asmenvardžiai negali būti rašomi kitaip nei asmens dokumentuose.

Ne Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžiai Lietuvos dokumentuose rašomi remiantis VLKK 1997 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 60 „Dėl lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“ (2013-10-24 nutarimu Nr. N-11 (147) priimta pataisa).

Atsižvelgiant į kitose valstybėse taikomą praktiką ir į tai, kad projektuose iš esmės kalbama tik apie asmenvardžių rašmenis, svarstytina, ar nepakaktų rašybos

nuostatas dėl rašmenų įtraukti į Lietuvos Respublikos paso ir Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės įstatymus (plg. Estijoje ir Latvijoje šios nuostatos įtrauktos į asmens dokumentus reglamentuojančius įstatymus).

Išvados:

1. VLKK nuomone, būtina aiškiai atskirti Lietuvos Respublikos piliečių asmenvardžių rašymą asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose ir užsienio valstybių piliečių asmenvardžių rašymą kituose dokumentuose.

2. Lietuvos Respublikos piliečių vardai ir pavardės asmens dokumentuose turi būti rašomi lietuviškais rašmenimis.

3. Atsižvelgiant į dabartinės visuomenės poreikius, siūlomos tokios išimtys:

a) užsieniečių, įgijusių Lietuvos Respublikos pilietybę, vardai ir pavardės Lietuvos Respublikos išduodamuose asmens dokumentuose jų pageidavimu įrašomi lotyniško pagrindo rašmenimis pagal dokumento šaltinį – kitos valstybės išduotą asmens dokumentą (remiantis tarptautine praktika diakritiniai ženklai dėl techninių galimybių gali būti neperteikiami);

b) su užsieniečiu santuoką sudariusio ir jo pavardę paėmusio Lietuvos Respublikos piliečio, taip pat tokių sutuoktinių vaikų pavardės gali būti rašomos lotyniško pagrindo rašmenimis, dokumento šaltiniu laikant užsieniečio asmens dokumentą.

4. Užsienio valstybių piliečių asmenvardžiai kituose dokumentuose rašytini remiantis VLKK 60-ojo nutarimo nustatytais principais.“

Dokumento priede pateiktose pastabose dėl „Talkos“ parengto projekto rašoma:

„Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto prašymu Valstybinė lietuvių kalbos komisija (toliau – VLKK) teikia išvadą dėl Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo Nr. XII-1519 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3796. Projektas aptartas VLKK 2016 m. kovo 3 d. posėdyje. Kalbos komisijos išvados dėl asmenvardžių rašymo dokumentuose reglamentavimo Seimui buvo pateiktos 2014-09-05 rašte Nr. S1-352 (1.7) „Dėl Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymų projektų

Nr. XIIP-1653 ir NR. XIIP-1675“, taip pat 2015-06-17 rašte Nr. S1-282 Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui „Dėl Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projekto Nr. XIIP-1653(2).

Vertindama įstatymo Nr. XIIP-3796 projektą Kalbos komisija laikosi tokių pačių, minėtuose raštuose išdėstytų, nuostatų.

1. VLKK pritaria pagrindinei įstatymo projekto nuostatai Lietuvos Respublikos piliečių vardus ir pavardes asmens dokumentuose rašyti lietuviškais rašmenimis. Atsižvelgiant į dabartinės visuomenės poreikius, siūlomos tokios išimtys:

a) užsieniečių, įgijusių Lietuvos Respublikos pilietybę, vardai ir pavardės gali būti įrašomi lotyniškais rašmenimis pagal dokumento šaltinį – kitos valstybės išduotą asmens dokumentą (remiantis tarptautine praktika diakritiniai ženklai dėl techninių galimybių gali būti neperteikiami). Tokia galimybė numatyta Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ 3 punkte: „Asmenų, turėjusių kitos valstybės pilietybę, vardai ir pavardės išduodamame Lietuvos Respublikos piliečio pase gali būti rašomi pagal tos valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį dokumentą“.

b) su užsieniečiais santuoką sudarančių ir jų pavardes paimančių Lietuvos Respublikos piliečių, taip pat tokių sutuoktinių vaikų pavardės gali būti įrašomos lotyniškais rašmenimis, dokumento šaltiniu laikant užsieniečio asmens dokumentą.

2. Projekte numatyta galimybė Lietuvos Respublikos paso kitų įrašų skyriuje ir kitoje asmens tapatybės kortelės pusėje asmenvardžius pateikti kita kalba: „piliečio pageidavimu jo vardas (vardai) ir pavardė gali būti užrašyti ir kita kalba lotyniško pagrindo rašmenimis arba perrašius juos lotyniško pagrindo rašmenimis pagal piliečio pasirinktą transliteravimo sistemą (jei piliečio pageidaujamoje kalboje naudojami ne lotyniško pagrindo rašmenys)“.

Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas (2009 m. lapkričio 6 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimo motyvuojamosios dalies 4 ir 7 punktų nuostatų išaiškinimo“) yra išaiškinęs, jog tokios formos negali būti prilyginamos oficialiosioms. Jei piliečio pasirinkta forma, įrašyta nesiremiant jokiu dokumentu, vis dėlto galėtų būti kur nors vartojama, neatmestina grėsmė lietuvių vardynui, nes pastaraisiais metais civilinės

metrikacijos skyriai gauna daug prašymų pakeisti lietuviškus vardus ir pavardes į nelietuviškus ar perrašyti juos pagal kitų kalbų rašybos taisykles.

3. Netikslinga projekte nurodyti lietuvių abėcėlės raidžių skaičių. Lietuvių kalbos raidynas yra įteisintas norminiame leidinyje „Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba“, patvirtintame Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 58. Be to, lietuvių kalbos abėcėlė pateikiama gramatikose ir žinynuose, t. y. kalbos veikaluose.“

VLKK posėdžio, vykusio 2016 m. kovo 3 d., nutarime Nr. P-2 rašoma: „Pritarti išvados dėl Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo Nr. XII-1519 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3796 projektui“.

Naujausia informacija

Advokato padėjėja Evelina Baliko informavo, kad šiuo metu yra jau keturios bylos, kuriose Vilniaus miesto apylinkės teismas leido originalią pavardžių rašybą civilinės būklės įrašuose (santuokos liudijimuose ir gimimo liudijimuose). Šiose bylose teismas pripažino, kad esamas teisinis reglamentavimas neatitinka visuomenės poreikių, o pavardžių priverstinis pakeitimas gali pažeisti ES judėjimo laisvę ir privataus gyvenimo apsaugą. Trūkstant įstatymo leidėjo valios, visos šeimos yra priverstos individualiai kovoti teismuose. Kol kas tai yra vienintelis būdas gauti sutuoktinio originalią pavardę. VšĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ kas savaitę sulaukia naujų porų, prašančių teisinės pagalbos, bet Lietuvos Seimas jau kelias sesijas atidėlioja atitinkamų įstatymų projektų svarstymą.

Konferencijos dalyviai. Viduryje: Evelina Baliko, Dr. Katažyna Mikša, Dalia Shilas, Jūratė Palionytė. Dalios Shilas archyvo nuotrauka

www.pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS